

פרשת השבוע על פי אור החיים הקדוש

פרשת וישב

לע"נ הורי ר' אליהו בן בת שבע ז"ל

אליהו

לאה אירן בת טאוס ז"ל

ע. מ. א. יוסף הוציא

ז. והנה אנחנו וגו'. אמר ג' פעמים "והנה" דע כי החלום אשר יהיה מראה הנבואה והודעה מהמודיעים שלפני ה', האות והמופת הוא אם יהיה החלום לחולם כהיר וצהיר כיום יאיר שיהיה הדבר בעיניו כאלו הוא בהקיץ ממש, בא האות והמופת להודיע כי מחזה שרדי יחזה, כי החלומות אשר צעירים ישחקו בו יהיה בלבול הרעיון והגומת הנדמה, על כן סיפר יוסף ואמר "והנה" בכל פרט, שכל דבר שהראוהו היה ברור בעיני שכלו כאילו היה רואהו עתה שהוא בהקיץ בהשלמת דעתו, ואין זה אלא חלום צודק:

והנה אנחנו וגו'. הראוהו בחלום האלומות, הם חבילות חבילות של מצות שעושים כולם יחד, והראוהו שחבילתו יותר מתקוממת מכולן, כמעשה שעבר עליו עם אשת פוטיפר, "וגם נצבה" שהיה שליט וניצב על כל ארץ מצרים, ועוד שכל האלומות של האחים מוכנעים ומושפלים לפני זכותו של יוסף כי הוא דבר המעמיד לכולן, חן ופרנס אותם, ונתכוון להודיעם זה אולי יסירו שנאתם בידועם הדברים:

2. מ. מ. יוסף הוציא

ד. ויחלום יוסף וגו'. צריך לדעת למה היה יוסף מגדיל השנאה במה שהיה מספר חלומות גדולתו מגידות, ומה גם אחר יודעו כי הוא שנוא בעיניהם כאומרם ז"ל (ב"ר פד יג) בפסוק ויאמר לו הגני (פסוק יג), שמסר עצמו למיתה. ואולי כי נתכוון להודיע אותם כי מן השמים העלוהו למעלה, ומעשה יעקב היא בהסכמת עליונים, ומה יחדלו משנוא אותו:

א. יוסף הודיעם כי עדיין יצטרכו אליו ויבואו וישתחו לו, ואולי כי בידועם כן ירחיקו השנאה לבל ינקום מהם לעת יפלו לפניו, כי השבטים יכופו ראשם לגזירת אל עליון ולמצביאי':

א. יוסף לקרב הלבבות יחד, והוא על דרך אומרם בפרק הרואה (בכוכב נה): כי כל החלומות הולכים אחר הפה, ואמרו עוד שילך אצל מרחמי ליה ויפתרונו לו, ויוסף חשב שבספרו חלומותיו להם ידונו בעצמן כי לבו שלם עמהם כמשפט האחים האהובים, ולצד שקדמה שנאה וקנאה נגעלו שערי האהבה בלבם והיו דנים הכל להשתוררות עליהם וכו':

1. ג. ק. ק. ק. ק. ק.

עוד צריך לדעת אומרו תולדות יעקב יוסף, והיכן הם עשרה שבטים. ורבותינו ז"ל (שם פד דו) מהם אמרו כי יכוין לומר שהוא העיקר, ומהם אמרו כי כמו שאירע לזה אירע לזה, זה נולד מהול זה נולד מהול, וזה מהדרש:

ויראה כוונת הכתוב היא על דרך אומרם ז"ל (שם שם ג) ביקש יעקב אבינו לישב בשלוה קפץ עליו רוגזו של יוסף, והוא אומר אלה תולדותיו של יעקב, פירוש מה שעבר עליו מהרוגו, שהכתוב בא להודיע מכירת יוסף וצערו של יעקב, הוא יעקב הגורם במה שביקש לישב דכתיב וישב יעקב, וכוונת תולדותיו הם אלה יוסף בן וגו' ונתגלגלו הדברים, כי האדם גורם לעצמו את כל אשר תבאנה עליו, כי אין דבר רע בא מהאדון הטוב לכל, ובפרט לידירו יעקב וכיצא בו:

3. מ. מ. יוסף הוציא

5. אלא דלצד דיני אדם אינם פטורים כי אין להם הזמה, לזה נתחכמו להמיתו כולן יחד, דבזה אין חיוב לכולן כמו שכתבנו, אבל לדין השמים הם פטורים מטעם שידעו נאמנה כי הוא ביקש להורגם. וכל זה הוא סיבת הסיבות לעשות ה' אשר זמם:

ואולי שרמזו כדבריהם שיעשו תשובה לבסוף ואין לך דבר שעומד מפני תשובה, והוא אומרם ועתה ואמרו ז"ל (ב"ר כא ו) אין ועתה אלא תשובה. וזה דרך דרש:

ונראה מה יהיו וגו'. נתכוונו להוכיח כי דיבר שקר בחלומותיו, או לצד כי רעיוניו על משכבו סליקו, והראיה כשיהרגוהו זה לך האות כי היה בודה מלבן או רעיוניו וכו':

בא. ויצילהו מידם. פירוש לפי שהאדם בעל בחירה ורצון ויכול להרוג מי שלא נתחייב מיתה, מה שאין כן חיות רעות לא יפגעו באדם אם לא יתחייב מיתה לשמים, והוא אומרם ויצילהו מידם פירוש מיד הבחירה, ובזה סתר אומרם ונראה מה יהיו חלומותיו וגו', כי הבחירה תבטל הדבר, ואין ראייה אם יהרגוהו כי שקר דיבר:

4. ו. א. א. א. א. א.

ואומרם ונהרגוהו על דרך אומרם ז"ל (ב"ק כו): עשרה בני אדם שהרגו אדם אחד אם כולם יחד פטורים, לזה נתחכמו ואמרו ונהרגוהו יחד שבוזה יהיו פטורים מדיני אדם:

ואמרו ונשלכיהו וגו' ואמרנו. פירוש שכשישליכוהו כבורות מן הסתם חולדה וברדלס המצויים כבורות יאכלוהו, ובזה נוכל לומר חיה רעה אכלתהו לא שיאמרו חיה רעה הרגתהו, ובזה אין מוציאין מפיהם דבר שקר:

ואם תאמר על מי סמכו שבטי יה להרוג את הנפש ומה גם נפש צדיק אחיהם, והגם שיעצו להרוג אותו בדרך שאינם חייבין כמו שכתבנו, אף על פי כן אינן פטורים מדיני שמים וה' יכוא במשפט:

אולי שהאחים דנו בו דין עד זומם כי מצינו שהוא הביא דבתם רעה אל אביהם, ואמר דברים שיתחייבו מיתה על עדותו, שהוא אמר שאכלו אבר מן החי, גם אמר שהם בעלי עריות, ועל כל אחת מהם בני נח מתחייבים מיתה, וכן נח נהרג על פי עד אחד בלא עדים ולא התראה, ועל עדות הקרובים גם כן, אשר על כן דנו בו משפט עד זומם ופטורים הם מדיני שמים:

6. ד. א. א. א. א. א.

לא נכנו נפש. פירוש להדיא, אלא נהיה גורמים לו מיתה, והוא אומרם אחר כך אל תשפכו דם השליכו וגו', זו היתה טענתו להם. והוא טעמו כמסו עמו שהוא להצילו להשיבו אל אביו, כי ידע נאמנה כי חית השדה השלמה לו ולא ידעו ולא ישחיתו הנחשים והעקרבם בזרע יעקב, גם לא יעכבנו שם למות ברעב וכמו שכן תיצא שתיכף וישב ראובן אל הבור, שחזר אליו להוציאו מהבור:

7. ב. א. א. א. א. א.

ב. בת איש כנעני. פירוש סוחר. והגאון ה"ר אברהם אבן עזרא כתב ויתכן שהוא כמשמעו. ואני אומר כי לא יתכן שידבקו בני יעקב בדבר שהקפידו עליו אבותיהם שלשתן יחד וכאומרם בפסחים פרק ג' (נ.), והכתוב שמר את הדבר כמה שדקדק לומר בת איש כנעני, פירוש אביה כנעני לא היא כנענית, ובאיהו אופן יהיה הדבר אם לא שתאמר סוחר, ואילו היה כנעני ממש ומודיע הכתוב כי עשה יהודה דבר בלתי הגון, כן היה לו לומר וירא שם בת כנענית או אשה כנענית, ושם אביה שוע, ואין בזה חוספת תיבה על המכתב אשר כתב. ולענין גילוי מלחא כזה נאמר לשחוק, ולכתוב ודאי כ':

לאמר כדברים וגו'. פירוש לא שהאמין כה כי כדבריה כן היה, אלא לצד שאמרה אשתו כן עשה תנועה קטנה, ולזה לא יסרו ולא עשה לו דבר כמשפט הנעשה לעבד הנותן עיניו באשת אדונו:

כב. הוא היה עושה. תרגום פירש על מימריה. ולדבריו למה לא ידבר הכתוב צחות ויאמר בפירוש "על פיו" היו עושים. ואולי שנתכוין הכתוב בשנותו את טעמו, להודיע גם כן שהגם שהיה הוא המנהיג לא היה מתנהג בשררה ומונע עצמו מתשמיש דבר אשר היו עושים שם האסורים אלא ירו כיד כולן שוה, וזה יגיד מזג טבעו כי טוב הוא, ומצא חן ושכל טוב בעיני ה' ואדם:

כא. ויהי ה' את יוסף ויט וגו'. פירוש כי בהשראת שכינה על האדם יושפע הנסמך מהמשרה שכינתו ממה שכו, וידוע הוא חן המקום ברוך הוא כי הוא מקור החן. והוא אומר ויהי ה' את יוסף וכוה ויט אליו חסד פירוש ממלא, ואומר ויתן חנו להיות כי לא תרגיש בחינת הרע כמתק החן, לזה הוצרך ה' להרכיב בעין שר בית הסוהר אמצעי לערב אליו חן צדיק, והוא אומר ויתן חנו בעיני וגו', והבן:

פרשת מקץ

3 פרשת מקץ 101

12

מא. א. ויהי מקץ. טעם אומר לשון צער (עין מגילה י:). כי עתה יתחיל לסוכב סיבת גלות מצרים. והגם שהגלות כבר נגזרה גזירתו משנים קדמוניות, הלא אמרו רבותינו כי לא נגזר שיהיה במצרים* שהוא כור הברזל, וכמו שכתבו התוספות במסכת שבת (י:), וכמו שכתב הראב"ד² כי המצרים הוסיפו לצער יותר ממה שאמר הכתוב ועבדו וענו וגו' (לעיל טו יג):

13

וראיתי לתת לב בענין יוסף איך לא חש על צער אביו כמה שנים², והן אמת בימי עבודתו נוכל לומר כי עשה ולא הצליח, אלא אחר שעלה לגדולה למה לא כתב אגרת לאביו להפיג צערו, כי יודע היה יוסף גדול הפלגת חיבת יעקב בו, ויתאבל עליו ימים רבים, ולמה לא שלח לכשרו. ותגדל עוד הקושיא על ימי הרעב שהיו עוברים ושבים מארץ מצרים לארץ כנען, ולא חש על צערו. ועוד מי התיר לו אחר שבאו אחיו להאריך לו ימי צרה שלא להודיעו תיכף ומיד:

חש על

כבוד האחים מלביישם לפני יעקב ויצחק וכל זרע יעקב, וסבל שישאר אביו בצערו מלביישם, ועוד אף כי אחר שעלה לגדולה חשב [ש]יוסיף בלבם מיחוש ההשטמה ממנו, ויתיעצו עליו לעקר מהעולם, וכמו כן תמצא שאמרו ז"ל (תנחומא כאן) שרצו לעוקרו אפילו בימי גדולתו ובא גבריאל ופורן²:

עוד אמר לשון צער לצד בשורת רעב כי הקב"ה כביכול לו צר בצרת עולמו, וצא ולמד ממה שדרשו ז"ל (מגילה י:): כן בפסוק ולא קרב זה אל זה וגו' (שמות יד כ):

והגם שאמרו ז"ל (כ"ר צא ז) שידרו אחריו למצרים לפדותו בדמים יקרים, ישתנה הדבר אם יפדוהו הם, שאז יכיר באחיותם וזולת זה עברתו שמרה נצח, ולא ישכח את אשר עשו לו ויקדמו הם להרגו, הנך רואה כי אם היה מודיע מקודם ליעקב כי הוא חי היו מתאזרים ובאים ומאבדים אותו מהעולם, וגם אחר שבאו לפניו בשנת רעב לא רצה לגלות עצמו תיכף להם ולא לאביו, כי עודנו בסכנת מיחוש כנוכר, עד שנתחכם והאכילם והשקם ונתן להם דמים והראה להם כי הוא עמהם בלב שלם, גם נגלה הדבר כי מה יצא וידעו ודאי כי לא שומר הוא להם איבה, וגם באמצעות כן הוסרה בושה מאביהם כי יאמרו אליו כי כן גור הגזר, וכמו שפירשתי בפסוק (ח) לא אתם וגו', ואז גילה להם, ואף על פי כן הוצרך ה' לשלוח מלאך להצילו מידם כמאמרם ז"ל (תנחומא), ואולי כי הוא יוסף לא ידע בדבר, או אפשר שידע שהצילו מלאך:

והן אמת כי למה שנתגלגל בעניינים שגזר הגזר רבים הם שהיו צריכין להיות כן, הא' לשלם ליעקב כ"ב שנים שלא שמש אביו, וכמו כן היה הוא בצער כ"ב שנים, וגם למספר רד"ו שגזר ה' שיהיו במצרים, וגם לירד יעקב בכבוד גדול מה שלא היה כן אם היה יורד קודם, וכמה פרטים שנמשכו, אלא לצד יוסף צריכין לתת טעם לדבר:

ונראה כי טעמו של יוסף טעם לשבת, והוא כי מעת ירדתו למצרים עד עת כוא-דברו יתברך הוציאו מבית האסורים למלוך אין סיפק בידו להודיע לאביו, ואפילו שיונח שהיה סיפק בידו, חש על נפשו שידעו אחיו בדבר, ולצד כושתם וכלימתם מאביהם ימסרו עצמם עליו לאבדו מן העולם לכל תגיע להם כושת מאביהם, וגם אפשר כי יקללם וימותו כולם, ומצד זה יבקשו לקעקעו מהעולם, לזה חש על נפשו שידעו אחיו בדבר וימנע מכא בדמי נפשו, ואחר צאתו ממאסר ונעשה שר וגדול והלכה לה חששא ראשונה, אף על פי כן נמנע מהודיע לאביו, והוא על דרך אומרם ז"ל (ברכות מג:) מוטב שיפיל אדם עצמו לכבשן האש ואל ילכין פני חבירו.

ואין להקשות עליו שהיה לו להודיע לאביו קודם ולא יחוש אל האחים כי המלאך הגואל אותו עתה ינאלנו גם כן קודם, כי אין סומכין על הנס (פסחים טר:), וכוה אין להאשימו ליוסף על הדבר, ונכון: